

BIOLOGICAL SCIENCES

УДК 591.5

ВНУТРІШНЬОВИДОВІ КОМУНІКАЦІЇ ТВАРИН РОДИНИ ПСОВІ У ДЕННИЙ ТА НІЧНИЙ ЧАС НА ПРИКЛАДІ ПСА СВІЙСЬКОГО (CANIS FAMILIARIS. L.)

Кормиш Олена Іванівна,
Студентка

Шевчук Лариса Миколаївна,
професор, доктор біологічних наук
Житомирський державний університет імені Івана Франка
м. Житомир, Україна

Анотація: Все дедалі частіше лунають заяви у ЗМІ про виявлені випадки сказу на Житомирщині. Саме тому потрібно уміти визначати просту агресію у тварин та поведінку, що є першими симптомами сказу.

Ключові слова: пес, псові, сказ, агресія, комунікація.

За останні ріки динаміка виявлених випадків сказу у домашніх та диких тварин лише зростає [1, 2], і як наслідок проведені щеплення у лікувальних закладах мають на меті захистити громадян від цієї хвороби. Лише за перші чотири місяці 2023 р на території Житомирського району було проведено більше 20 щеплень громадян, порівняно з 2022, у якому було проведено за весь рік 41 щеплення.

Сказ (гідрофобія) - це хвороба, що характеризується стовідсотковою летальністю. Збудник належить до родини рабдовірусів, роду лісавірусів. Відомо кілька його біоварів. Вірус, який шириться серед тварин, назвали вуличним, а отриманий Пастером - фіксованим. Останній використовують для виготовлення вакцин. Він швидше потрапляє в клітини нервової системи,

розмножується в них. Це дозволяє запобігти проникненню вуличного вірусу (явище інтерференції вірусів). небезпека цього вірусу в тому, що він стійкий до дії низьких температур, тривалий час зберігається в нервовій тканині, навіть після смерті тварин, може інкубуватися навіть до одного року [3, 4]. На сказ хворіють собаки, кішки, вовки, лисиці, кажани, рідше свійські тварини. Звичайна агресивність тварини і симптоми сказу дуже схожі, але мають ряд відмінностей.

Розрізняють буйну та тиху стадії у тварин, що ускладнює виявлення хвороби у тварин. Саме тому багато людей перші симптоми списують на характер тваринки та не звертають увагу. Перші зміни у поведінці хворої тварини такі: агресивний, збуджений, роздратований стан, тварина всіма способами намагається втекти з дому якомога далі, зривається з повідця або прив'язки. Якщо тварина дика, то сильна активність з пошуком інших тварин, або людей, раптовий напад на інших тварин і людей, що супроводжується укусами, подряпинами. В домашніх умовах під загрозою перебувають всі члени родини. Сильна лютя, під час якої хворий собака кусає ґрати, перебуваючи в клітці або палицю, яку простягає людина. Частими причинами нападів агресії і неспокою є - різкий шум, яскраве світло, гучний звук. Саме тому нами було проведено експеримент з виявлення нормальної фізіологічної агресивності тварини, щоб трактування цих сигналів було простішим як для власників тварин, ветеринарів так і для людей, що хочуть підгодовувати бродячих псів.

Пес свійський (*Canis familiaris. L.*) — найближчий супутник людини у міському середовищі та сільській місцевості. Традиційно цей вид тварин є об'єктом досліджень у епізоотичному, епідеміологічному, етологічному, іноді й соціальному аспекті. Незважаючи на ілюзійну видимість повної вивченості, пес залишається у багатому досить цікавим об'єктом для досліджень учених. У псів добре розвинуті мімічні м'язи, саме через наявність складної міміки вони можуть виражати відтінки емоцій і демонструвати свої наміри [5].

Об'єктом дослідження слугували представники виду Пес свійський (*Canis familiaris. L.*) тьох груп:

1. Зграйні бродячі тварини;
2. Поодинокі бродячі тварини;
3. Домашні улюбленці, що проживають у вольєрах, будках та за огорожею.

Комунікація видів, що проживають на одній або відокремленій території та здійснюють соціальні, психо-емоціональні контакти, являють собою безсумнівний інтерес. Тим більше, що нерозуміння релізерів як домашніх, так і бездомних тварин може стати причиною трагедії [6].

Протягом тривалого часу (8 місяців) було проведено спостереження над псами в місті у вуличному середовищі, з акцентом на однакові або схожі подразники. Спостереження відбувалося як із тваринами, що належать до одної зграї, так і до тварин, що переміщувались наодинці.

Кількість досліджуваних особин у денний час: 78 тварини.

Кількість досліджуваних особин у нічний час: 62 тварин.

Слід зауважити, що незалежно від статі та віку всі особини активно використовують свій нюх для отримання інформації та розпізнавання сигналів запаху, що бути залишені іншими тваринами, а також в самі залишають мітки а деревах, каменях, кущах, стовпах тощо.

Комунікація одинак-одинак у світлу пору доби. Коли дві тварини помічали одна одну, то в обох були майже ідентичні прояви зацікавленості: вуха і голова підняті, ноги напружені, хвіст піднятий злегка або повністю, тіло пряме, характерний гавкіт, ніби перегукування(рис1.).

Рис. 1 Комунікація поодиноких бродячих тварин на околиці м. Житомира

Рис 2. Комунікація поодиноких бродячих тварин у м. Житомирі

Комунікація одинак-одинак у світлу темну пору доби. Ситуація дещо міняється коли така зустріч проходить у сутінках або уночі. Через брак візуальної інформації про того, хто знаходиться перед ними собаки ставали агресивними та видавали агресивний гавкіт. Ноги напружені, хвіст піднятий, вуха підняти, шерсть на спині та загривку піднімається, груди подаються вперед і чим слідує показ зубів та гавкіт. Нерідко такі сутички закінчувались конфліктом між тваринами. Така модель поведінки спостерігалась у 42 із 47 особин. Результати співвідношення агресивної поведінки до спокійної у світлу та темну пору доби відображена діаграмі (рис.3).

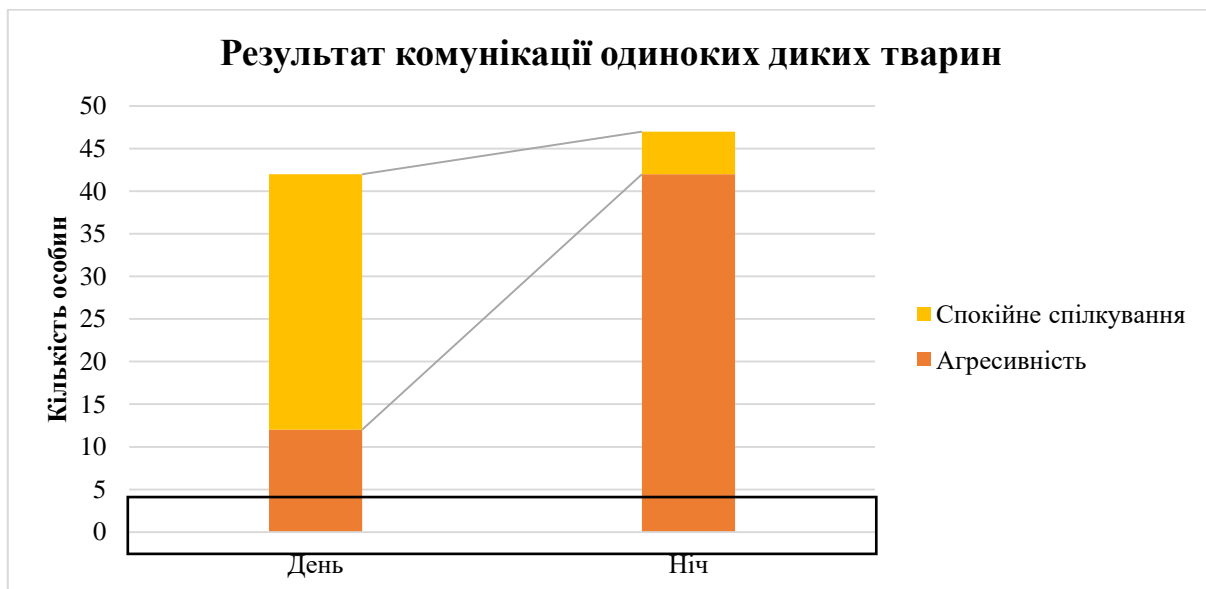

Рис 3. Співвідношення прояву агресивності у денний та нічний час

Комунікація домашній-одинак у світлу пору доби. Цікавим є поведінка псів, що знаходились за огорожею, але могли бачити іншу особину. Вони вели себе агресивно та активно видавали звукові сигнали із збільшенням по мірі

наближення. Ноги напружені, голова піднята, шерсть дибки, вуха незначно підняті, голова трохи подана вверх та вперед. Але як тільки огорожа була прибрана, то така поведінка змінилась на протилежну, аж до моменту, коли тварина ховалась. Це пояснюється територіальним відчуттям власності, як що є умовне чи фізичне відділення, то тварина відчуває себе впевненішою та хазяїном території. Звісно не всі тварини проявляли дружність (рис 4.) до інших, але більшою мірою агресивність змінювалась на зацікавленість (18 із 21 дослідних особин).

Рис 4. Комунікація домашніх тварин

Комунікація домашній-одинок у темну пору доби. Ситуація кардинально змінюється і іншу сторону коли настає темнота, адже тварина не бачить іншої особини. Коли вона помічає чужинця відбувається гучний гавкіт із моментами завивання, який лунає до тих пір, поки не буде досягнута достатня дистанція між тваринами. Така поведінка спостерігалась у 100% випадків. Порівняльна таблиця агресивності тварин відображена на діаграмі (рис 5.).

Рис 5. Співвідношення прояву агресивності у денний та нічний час

Комунікація згряя-одинак у світлу пору доби. Зазвичай при наближенні чужака один з псів починав гавкати. За ієрархічною системою зазвичай це робить воїн або вожак, щоб привернути увагу співтоваришів, така поведінка спостерігалась у 52 випадках, що свідчить про закономірність та ефективне використання звукових сигналів. Наступна поведінка залежала від настрою чужинця та його дій. Одразу після наближення двох або трьох тварин до один одного починалося ритуальне обнюхування, що стартувало з задньої частини тіла і поступово наближаючись до морди та шиї. Агресивність до чужинця спостерігалась в 34 особин.

Рис 6. Комунікація зграйних тварин

Комунікація згряя-одинак у темну пору доби. Проводячи аналогію із домашніми тваринами зустрічалась агресія уночі, адже тварини захищають свою територію. Незалежно від статі, рангу чи віку всі, без виключення тварини активно відганяють чужинця від своєї території, це зчитується чужинцем і він відступає, або повністю або частково, щоб обійти тварини із найменшою шкодою для себе. Агресія проявлялася у гарчанні, гавкоті, показуванні зубів, ноги були напружені, вуха припідняті, груди подані вперед як і голова, шерсть

дибки. Така поведінка спостерігалась у 100% випадків та нерідко закінчувалась конфліктом із негативними наслідками. Результати відображені на діаграмі.

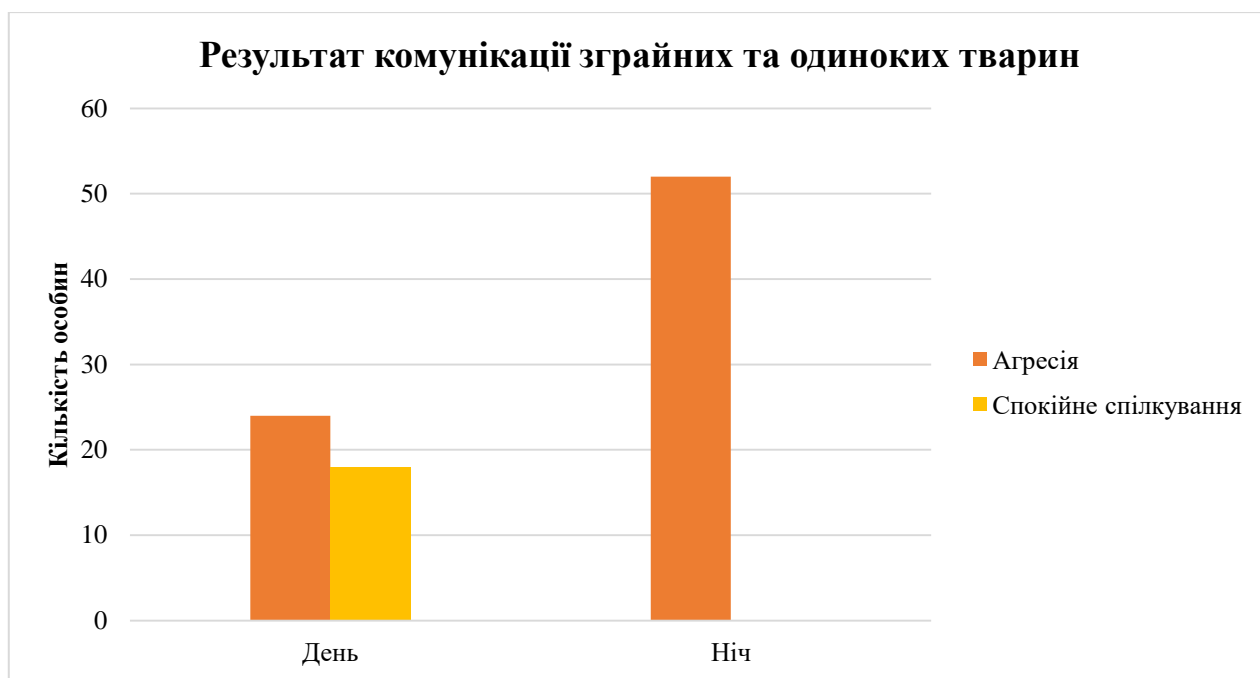

Рис 7. Співвідношення прояву агресивності у денний та нічний час

Тварин із ознаками сказу або девіантною поведінкою не було виявлено у м. Житомирі чи околицях Житомира.

Отже, не виникає сумнівів у тому, що Пес свійський наділений досить інформативними способами обміну інформацією між особинами одного виду. Ці сигнали легко та швидко розпізнаються та піддаються чіткому аналізу людиною. Завдяки такому способу навіть тварини з інших континентів та різних частин світу можуть безперешкодно спілкуватися та заявляти про свої потреби, почуття та наміри. Є певна закономірність прояву емоцій та намірів у зграйних та одиноких тварин. Ці сигнали піддаються розшифруванню та трактуванню. Завдяки детальному дослідженню можна укріпити зв'язок між людиною та домашніми улюбленцями шляхом розуміння мови пса, уникнути видових конфліктних ситуацій як у міському середовищі, так і поза містом. Розшифрування цих сигналів дозволяє побудувати більш міцний зв'язок між людиною та меншими братами.

Найчастіше для сигналізації емоцій та намірів пси використовують гавкіт

та обнюхування. Для прояви агресивності тварини застосовують показ зубів та підняття шерсті, щоб здаватися більшим. Тварини, що належать до зграї на 18% більше проявляють агресію до нової особини, ніж поодинокі бродячі пси. У нічний час порівняно із денним пси в одиночному дикому спілкуванні у 8 разів частіше проявляють агресію; у комунікації домашня тварина-одинак у 7 разів частіше та у комунікації зграя-одинак у 2 рази частіше. Уникнення конфлікту можливе за участі людини, яка вчасно зможе прибрати одного з собак від іншої та відвести на достатню дистанцію.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. На Житомирщині зафіксовано випадок сказу: домашній пес покусав господаря. Журнал Житомира :веб сайт URL <https://zhzh.com.ua/podiyi/na-zhitomirshchini-zafiksovano-vipadok-skazu-domashnij-pes-pokusav-gospodaria.html?fbclid=PAAbq3EKBmobm3SYv91G256YkupvNe6ICyg32rvQ8FkJwrLV34yyA07iy5OM>
2. Хотіла вигнати з двору: на Житомирщині скажений бобер покусав жінку Анастасія Гончаренко, 2023 :веб сайт URL: <https://tsn.ua/ukrayina/hotila-vignati-z-dvoru-na-zhitomirshchini-skazheniy-bober-pokusav-zhinku-2297068.html>
3. Сказ – епізоотична ситуація в Україні :веб сайт URL: <https://dpss.gov.ua/news/skaz-epizootichna-situaciya-v-ukrayini>
4. Люта В.А., Кононов О.В. *Мікробіологія: підручник Основи мікробіології, вірусології та імунології: Здоров'я, 2001. 273 с*
5. Мак-Фарленд Д. Поведение животных: Психобиология, этология и эволюция, Пер. с англ.: монография: СРСР, Мир, 1988.520 с. :веб сайт URL: http://evolution.powernet.ru/library/animal_behaviour.html
6. Лоренц К. Агрессия (так называемое «зло»): Монография: Прогресс, универс., 1994, 62 с. :веб сайт URL: <https://booksonline.com.ua/view.php?book=173629>